

AD
ACTUM DRAMATI-
CUM

de
CASU TRAGICO

Mareschalli penes Gallos olim eminentissimi

DE

ANCRE,

Ipsis Feriis D. ANNÆ Sacris

die III. Calend. Augusti, Anno cdo Io CCVIII.

publice instituendum

SUMME REVERENDUM EPHORUM,

Venerandos atque Amplissimos

SCHOLÆ PATRONOS

Ceterosque nostrorum Studiorum Fautores
Honoratissimos

brevi hac Differtatiuncula

de Cognitione Animorum

officiosissime, quam fieri potest,

invitat

M. CHRISTIAN FRIDERICUS WILISCH

Lycci, quod est in Montibus D. Annæ,

RECTOR.

Annabergæ, Literis Richterianis.

B. C. D.

Ominum animos pernoscere, res est omnibus, quotquot in terris vivunt, utilissima. Consideres enim mecum, quisquis es, Erudite Lector, vel in summo honoris cacumine a prudentissimo rerum omnium arbitro collocatus, vel infimae plebis adscriptos ordini, album mihi, credo, non denegabis calculum.

Quid quaeso Principibus, aut etiam iis saltem, penes quos vel minima dominandi est potestas, evenire possit utilius, si in eligendis sibi ministris atque servis laudatissimam animos rite cognoscendi artem percallerent. Hos certe rariorem de eorum malitia, quos in ministerium atque servitutem sibi adsciverunt, multum querendi occasionem esse nacturos, firmiter sumus persuasi. Quod si Themistocles civium suorum animos, id quod de insigni hujus tanti VIRI prudentia dubitandum non est, tam accurate habuit perspectos, quam omnium nomina, teste Tullio nostro de Senect. c. VII. memoria tenuit firmissima, non est quod res magnas, prosperis ipsius auspiciis gestas, multum diuque admiremur. Equidem quid ad nos Principes? cum nec in hos solum ingens illa, quam diximus, ex accurata animorum cognitione redundet utilitas. Nam in Academias descendamus, omnes ibi Ordines seu Facultates, ut cum vulgo loquar, eosque inprimis, qui ex istis procedentes huc illuc ad varia obeunda munera amandantur, attentiori perlustrantes oculo, certiores erimus, eandem omnibus esse utilitatem ex solerti animorum cognitione promittendam. Qui primo eiqve sacro addicti sunt Ordini, feliciorum sibi omnibus in rebus polliceri successum poterunt, si eorum animos, quorum aeterna salus fidei atque curae suae commendata a Superioribus fuit, optime habent cognitos. Cumque hominum animi ex mente ipsius D. JOANNIS tribus potissimum affectibus, quos Cardinales quasi dixeris, τῆ ἐπιθυμίας τῆς σαρκός, τῆ ἐπιθυμίας τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ τῆ ἀλαζονείας τῆ βίης, voluptati, avaritiae, & ambitioni sint obnoxii; plurimum sane confert, si Verbi Divini Ministri, animis solerter cognitis, qua inprimis passione praedominante (cum Philosophis enim hic loqui nobis liceat) illi agitentur, argumenta permoventia vel ab utili, vel a jucundo, vel denique ab honesto depromere, iisque ad frugem meliorem impios reducere, probe sunt edocti. Sed quid quaeso de Juridicorum filiis Caustrarumque Patronis dicamus? nam ad horum ordinem

nem nunc devolvimur. Anne etiam his quædam ex ista, quam collaudare suscepimus, animos cognoscendi arte præstantissima speranda est utilitas? Maxima certe. Cujus rei haud ignarus fuisse videtur ALCIBIADES, Vir summus & in Atheniensium foro multum versatus. (Nepos in vita ejus, c. 3.) Hic enim postquam multos liberalitate devinxerat, plures etiam opera forensi suos reddiderat, sebat, ut omnium oculos, quotiescunque in publicum prodisset, ad se converteret, eique par in civitate haud quisquam poneretur. Ex his liquido constat, Alcibiadem animos hominum optime explorasse, & quinam auri argentique studio tenerentur, quique ambitionis affectu occuparentur, ut hos opera forensi, illos vero liberalitate ad partes suas pertraheret, prudenter perspexisse. Cui non dissimilis habetur GABRIEL LABBEUS, Celeberrimus Ictus, qui, postquam comitatem gravitate conditam præ se ferens, ad os judicis pariter ac eorum, quorum causam agebat, componere omnia, & eloqui scite addidicerat, multorum sæpissime Clientium turba stipatus incedebat. Et fidem ferme excedere videtur id quod in Histoire de Berry L. I. Chap. 74. edit. à Paris ao. 1689. in fol. relatum legimus, *munera tam frequentia ad eum venisse, ut eundem uno die leporem ter ad eum successive Clientes apportasse ferant, cum statim acceptum uxor ejus vendidisset.* Ad os autem eorum, quibuscum res ipsi erat, loqui nunquam potuisset, nisi prius animos eorumque affectus penitus esset expiscatus. Restat adhuc Medicorum Ordo, qui recensendus nobis est. Nolumus autem hic prolixiores esse, ne in alienam messem falcem nostram immittere videamur. Quicumque enim salubriores Galeni & Hippocratis hortos vel eminens inspexit, eorumque percelebrem medendi artem primis saltem, quod ajunt, labris gustavit, non ignorabit, primas plurimorum morborum causas, ex hominum animis affectibusque eorum male compositis & ordinatis esse quærendas. Quod si ita est, quid utilius, quid magis necessarium est Medicorum filiis, quam ut hominum mentes propius perspiciant, explorent, cognoscant, ne aliquando nimio in amicam amore ægrum iis, quibus febricitanti alias succurrendum est remediis, sublevare elaborent, sed veros morbos, qui corpus humanum affligunt, ab animorum passionibus discernere probe noscant. Nec minus quoque eos, qui vitam degunt privatam, aliorum hominum animos indagare decet, eorumque in primis, quibuscum multum rei ipsi agendum est, nec frequentior non intercedit consuetudo, ut eo melius, dum inter homines sunt, monente ita Seneca, humanitatem colere, & jucundissimam vitam atque officiorum omnium societatem, ut Cicero ait pro Domo sua c. II. constabilem addiscant. Sed ad scopum, quem hic præfixum nobis habemus, nunc

deproperandum dicendumque esse arbitramur, plurimum etiam conducere publicis docendi Magistris, ut eorum animos, qui artibus ad humanitatem informandi sunt, optime omnium habeant perspectos. Cum enim hominum natura ita comparata est, ut non una eademque, sed maxime diversa indole præditi sint, non una etiam eademque ratione juventutem tractandi, educandi atque docendi utendum nobis esse omnino existimamus. Addimus & hoc, iis quibus juventutem ritè formandi cura est tradita, majorem utique esse adhibendum laborem, ut non animorum solum affectus, sed potiores quoque mentis humanæ facultates, quarum tres à Philosophis esse perhibentur, penitus exquirant, percontentur, videantque sedulo, quænam mentis facultas, an ingenium, aut memoria, aut judicium præpolleat. Alii, quos supra memoravimus, habeant satis, animorum affectus & passiones explorasse. Nihil enim aut parum saltem horum interesse crediderim, an sciant, quanam mentis facultate, an ingenio, memoria aut judicio hic vel ille aliis prævaleat, nec ne? At enim vero publicis docendi Magistris hæc non sufficiant, affectus animorum indagare prudenterque inde colligere, quibusnam rationibus an ab utili, jucundo aut honesto defunctis ad verum virtutis tramitem sint juvenum animi deducendi. Sed eo simul omnes intendant cogitationes, ut mentis discentium facultates probe pernoscant.

Doctores enim intelligentis est videre, quo ferat sua natura quemque, & ea duce utentem sic instituere, ut Isocratem in acerrimo ingenio Theopompi, & lenissimo Ephori dixisse traditum est, alteri se calcaria adhibere, alteri frenos. (Cic. Bruto p. 324.) Sic institutio doctoris ad cujusque naturam accommodanda est. Habemus hæc in re nobiscum consentientem, ut alios taceamus, ERYCUM PUTEANUM, (in Svada Attica Orat. II. p. 31.) cujus verba elegantissima non possumus quin hic adducamus, quæ (absit tamen ut pios istius Viri doctissimi Manes plagii criminis accusarem) ex Petronii Satyrico p. 7. tecto quidem nomine, mutatus est. Sunt autem hæc: *Sic doctores ipsi necesse habent cum insanientibus furere. Nam nisi dixerint, quæ adolescentulis probent, soli in scholis relinquuntur. Sicut scilicet adulatores cum cænas divinum captent, nihil prius meditantur, quam ut quasdam insidias auribus faciant: Sic eloquentie magister, nisi tanquam piscator eam imposuerit hamis escam, quam scierit appetituros esse pisciculos, sine spe præde moratur in scopulo.* Quanta autem ista animos hominum cognoscendi ars laudabilis utilitate gaudeat, quantaque necessitate ubique exigatur, tantis etiam implicata esse difficultatibus dicitur, de quibus facilius est loqui, quam illis mederi. Id quod antiqui pariter atque recentiores Philosophi jam diu abhinc fuerunt conquesti. *Si Physiognomia unquam opus fuit, hoc*

qui-

quidem maxime tempore id. perquam necessarium est, in quo invenire est tot larvatos ursos, personatos lupos, togatas vulpes, ut vix hominem offendas, qui te offendere non meditetur. Hic sanguinem humanum spirans, agnum prae se fert, iste religionem pietatemque sceleribus suis pretendit, nil minus in corde habens quam Deum, ille osculum pacis cum Juda offert, sicamque clanculum cum Joab in ilia abdit: hic pastor gregis altera manu pastum profert, altera macheram cervicibus ovium intentat, iste rector populi orbis urbisque custodiam pollicetur, dum per posticum hostes furtim excipit, verba sunt FRANCISCI SANCHEZ, Doctoris Medici & in Academia Tolosana Professoris Regii, in Commentario ad librum Aristotelis Physiognomico. Nonnullos equidem fuisse non dememini, qui media hominum animos indagandi ex Physiognomia, Astrologia & Chiromantia petere fuerunt annasi. Quae autem an firmo semper nitantur talo, nostrum in praesentiarum non est, ut in ea multum inquiramus, quippe cum alii sint, iique Viri doctrinae praestantia maxime inclyti, qui optima mortalium mentes explorandi media, plena manu, quantum fieri potuit, nobis suppeditarunt. Quos inter primo loco ex antiquioribus THEOPHRASTUM in aureo plane libello, qui inscribitur *ἠθῶν καὶ χαρακτῆρας*, ex recentioribus ferè duum viros istos verae Philosophiae instauratores doctissimos. CHRISTIANUM THOMASIIUM (in *seiner Sitten-Lehre* / it. *Ausübung der Sitten-Lehre*) & JOANNEM FRANCISCUM BUIDELIUM (in *Philosophia Eclectica Morali*) ut & Andream Rüdigerum in *Philosophia Synthetica* L. III. c. I. P. I. p. m. 249. nominasse sufficiat. Quibus adjungamus adhuc, Jo. Wolffgang Trier amicium nostrum aestimatissimum, in *seinen kurzen Fragen von menschlicher Neigung* / quae prodierunt Lipsiae ao. 1707. Sed tempus jam esse putamus, ut eo revertamur, unde dilapsi sumus. Nos itaque ulterius de mediis aliorum mentes expiscandi solliciti haudquaquam erimus, sed eorum tantummodo, quibuscum imposterum, quousque DEO placuerit, plurimum rei nobis erit agendum. Et hi erunt fermè optimae spei adolescentes, qui curam meam non ita pridem à provido Numine fuerunt traditi, quorum animi & ingenia ut mihi penitus innotescant, nihil prius mihi omnium fore duxi, ad quod animum statim intendere me oporteret. Cumque nuper de mediis, ingenia discipulorum accuratius pernosceri, multum meditarer, inter alia quoque de Actu Dramatico publice instituendo cogitare incipiebam, ratus quippe fore, ut inde discipulorum nostrorum animi & ingenia citius intelligantur. Quem Actum, crastina luce DEO dante a meridie statim hora I. publice habendum, ut Venerandi & Amplissimi Lycei nostri Ephori, de quorum amore atque insigni erga studia nostra favore adhuc impense gaudemus, ut & reliqui Musarum nostrarum Fautores Honoratissimi, gravissima sua praesentia illustriorem redderet, nostrorumque animos ad officia sua alacrius peragenda excitare non dedignentur, est quod obsequiosa animi contentione rogamus. Quod restat, supplices Summum Numen precamur, velit conatus nostros ita secundare, ut etiam hic

Actus

Actus prima vice à nobis publicè instituendus, prout reliqua omnia, quæcun- que à nobis imposterum peragentur, in Nominis sui gloriam, nostrique Par- nassi emolumentum felicissime cedant, habeantque semper, quod Summe Re- verendus Ephorus noster & reliqui Scholarchæ Amplissimi, ceterique elegan- tiorum literarum æstimatores de flore & incremento Lycei nostri, quod cura cordique ipsis est maxime, nobiscum ex animo gaudere queant. Vos autem, ô meæ deliciae, de quibus nunc agitur, Vos inquam omnes & singulos admoneo, ut, quippe de officio vestro maximo opere solliciti, id quod Massenius in Auro Sa- pientium L. II. c. 1. p. 153. ait, vobiscum sedulo reputetis, laudem cuiusque tribui & bonorem actori esse, non ex persona impositæ dignitate aut vilitate, sed actionis & mo- rum apta suo muneri elegantia. Valet! P. P. Dom. VIII. p. Trin. A. R. S. clb. CCVIII.

Die Agirenden Personen

sind folgende:

Astutus,	} als Römische Prinzen/ erscheinen vor dem Vorredner.	Alexander Dolek / Annaberg.	
Prudens,		Joh. Georg. Nibbenstein / Annaberg.	
Probus,	} Prologus,	Christian Gottlieb Rübner / Annaberg.	
Ludovicus,		Christ. Salomon Zeitler / Georgo-Politan.	
Maria,	der junge König in Frankreich/ die Königliche Fr. Mutter/ der Groß-Herzog von Toscana,	Christian Friedrich Scheuerbeck / Annab.	
Der Prinz Dago,	aus Persien/ Themines, ein Marggraff / hernach Marschall von Frankreich	Andreas Schubert / Wiefenthal.	
Concinus,	Marggraff von Ancre,	Carl Friedrich Schwabe / Annaberg.	
Leonore,	desen Gemahlin/ Carolus, Herzog von Luynes, des Königs Hofmeister/ Leo,	Joh. Gottlob Gensel / Annaberg.	
Honoratus,	desen Brüder/ Henricus, der Prinz Conde, Charlotte, desen Fr. Mutter/ Margarita, desen Gemahlin/ Renatus,	Joh. Gottlob Gensel / Annaberg. Wilhelm Steinbach / Thum. August Gotlob Drosch / Annaberg. Christ. Goth. Wilsch / Libstad. Rudolph Ernst Klein / Schlettav. Christ. Gottlieb Wilsch / Libstad. Misn. Reinhard Gottfried Nödebeck / Mannigsw.	
Antonius,	der Princeßin Kammer-Junker/ Vitry, Hauptmann über die Garde in Königl. Schlosse/ Estampes,	Gottfried Christian Schiffel / Pulz. Christoph Ernst Zieroldt / Annaberg. Joh. August Richter / Annaberg. Joh. Fridrich Bernick / Annaberg. Joh. Gottl. Richter / Annaberg. Gottwald Meyner / Neudorf.	
Forcalquier,	2. Officierer, Ludovicus, des Marschalls von Ancre Secretarius, Titus, desen Kammer-Diener / Mayenne,	Joh. Siegfried Lehmann / Schwarzenb. Christ. Sal. Zeitler / Georgo-Polit. Christoph Andreas Zeitler / Georgo-Politan. Joh. Christoph Gensel / Annaberg.	
Boulton,	Zwey Fürsten/ Mangot, Cantzler / Monteleon, Spanischer Gesandter/ Franciscus, Claudius,	Christ. Gothold Wilsch / Libstad. Misn. Christoph Glader / Wiefenthal. Christoph Benjamin Grill / Annaberg. Joh. Gottfried Nestler / Koenigswald. Joh. Christoph Noth / Georgo-Politan.	
Toblo,	} drey Türkische Prinzen / Veneto, Floretto, Floretino,	Christian Friedrich Gensel / Carl Gottlob Gensel / Joh. Gottfried Hahn /	
Gabrino,		} drey Italiänische Prinzen / Letano,	Christoph Friedrich Schwabe / Joh. Hermann Bernick /
Capo,			2. Türcken/ Largo,
Hugo, ein Hugonotus/ Rolle, ein Mönch/ Piccart, ein Schusser/ Potage, des Marschalls von Ancre Eurgweiliger Diener/ Courage, sein kleiner Sohn / dem Könige bedient/ Epilogus,		Augustinus Strauß / Altenberg. Christoph Wolff / Geyer. Christoph Gottfried Gutz / Annaberg. Joh. Christ. Richter / Wolkenst. Ernst Gottlieb Dietz / Annaberg. Christ. Gotthart Wilsch / Libstad. Misn.	

DS)O(S)

nc.

AD ACTUM DRAMATI- CUM

de
CASU TRAGICO

Mareschalli penes Gallos olim eminentissimi

DE

ANCHE,

is D. ANNÆ Sacris

Augusti, Anno dō Io CCVIII
publice instituendum

ERENDUM EPHORUM,

dos atqve Amplissimos

Æ PATRONOS

strorum Studiorum Fautores
Honoratissimos

previ hac Dissertatiuncula
Cognitione Animorum
ssime, quam fieri potest,

invitat

AN FRIDERICUS WILISCH
od est in Montibus D. Annæ,
RECTOR.

aberga, Literis Richterianis.

